

OILADA VA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Gaynazarova Gulbaxor Abdullayevna

*Nizomiy nomidagi TDPU Maktabgacha ta'lim texnologiyasi kafedrasini mudiri,
p.f.f.d (PhD), dotsent v.b*

Rajabboyeva Gulchexra Fazilovna

Nizomiy nomidagi TDPU Maktabgacha ta'lim fakulteti 1-bosqich magistranti

Kirish. Ma'naviyat insonda, eng avvalo, ona suti, allasi, mehri, ta'lim-tarbiyasi bilan ota-bobolarining oqilu dono so'zlari, ajdodlar o'giti va yo'l-yo'riqlari bilan, shuningdek, hayotning boy saboqlari ta'siri ostida shakllanib, rivojlanib, takomillashib boradi. [1.] Bu borada yana ona tilining, xalq an'analari va rasm-rusumlarining, maqollar, matallar, qo'shiq va rivoyatlar, ertaklarning ta'siri katta ahamiyat kasb etadi.

Bugungi hayotimiz va kelajagimiz uchun qobiliyatlari har tomonlama rivojlangan, aqlan yetuk va barkamol, ma'naviy, axloqiy jihatdan kamolga yetgan, tashabbuskor, iste'dodi va tafakkur quvvatini Vatani va millati manfaati hamda taraqqiyotiga xizmat qildirishni o'zi uchun oliy maqsad deb hisoblaydigan fidoyi insonlar juda ham zarur. Buning uchun esa, yoshlarni shu ruhda tarbiyalamog'imiz lozim. Shu nuqtai-nazardan qaraganda bu sohada boy va rangba-rang hisoblangan xalq og'zaki ijodining ahamiyati nihoyatda katta. Demak, milliy ma'naviyatimizning bir debochasi bo'lgan xalq og'zaki ijodi har bir yosh qalbdagi ona-yurtga muhabbat va sadoqatni qaror topishida, shu muqaddas tuproqqa egadorlik tuyg'ularini shakllantirishda katta o'rin tutadi. [2]

Ma'lumki, inson ma'naviyati, avvalo, uning odobidan boshlanadi va u orqali har qanday inson aql buyurgan ravishda harakat qilish, faoliyat yuritish, yomon o'ylardan, yomon so'zlardan, yomon ishlardan o'zini saqlashni va ezgu o'ylarni, ezgu so'zlarni hamda ezgu amallarni ro'yobga chiqarishni o'zida namoyon qiladi. Bu borada, ya'ni ota-onaning farzand tarbiyasida ular odobi hamda ularning shaxsiy ibrat-namunasining ta'siri juda kuchli bo'ladi, chunki farzand uchun ota - ona «andoza» vazifasini o'taydi. Shuning uchun ham oilada farzandlardagi ma'naviy sifatlarning shakllanishida ota - onaga yuksak mas'uliyat yuklanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Ijtimoiy hayotning tarkibiy qismi sifatida halq pedagogikasi ham millatimizning tarixidek uzoq o'tmishga, ya'ni eramizdan oldingi ming yilliklarga

borib taqaladi. Xususan, Zardushtiylar ta'limoti bo'lmish, "Avesto" muqaddas kitobining yuzaga kelishi bunga yorqin misoldir, chunki, xalqimizning savodxonlikka intilishsiz inson ma'naviy- ma'rifiy kamolotini yuksaltirish muammosini hal etib bo'lmaydi. Qadimgi bobokalonlarimiz ko'ziga to'tiyo qilgan "Avesto" muqaddas kitobi faqat diniy qo'shiq, hikoyat va rivoyatlardan iborat bo'libgina qolmasdan, balki ta'lim – tarbiya masalalarini ham o'z ichiga oladigan ilmiy manbadir.

Avesto"dagi o'lmas g'oyalarning bugungi kundagi axamiyati to'g'risida Birinchi Prezidentimizning quyidagi fikrlari e'tiborga sazovar: "Avesto"ning tub ma'no- moxiyatini belgilab beradigan "Ezgu fikr, ezgu suz, ezgu amal" degan tamoyilni oladigan bo'lsak, unda hozirgi zamon uchun xam bexad ibratli bo'lgan saboqlar borligini ko'rish mumkin. Ana shunday fikrlar, ya'ni, ezgu niyat, so'z va ezgu amal birligini jamiyat hayotining ustuvor g'oyasi sifatida talqin etish bizning bugungi ma'naviy idellarimiz bilan naqadar uzviy bog'lik, nechog'lik mustahkam xayotiy asosga ega ekani ayniqsa e'tiborlidir".

Darxaqiqat, "Avesto"da insonning ma'naviy dunyosini shakllantirishga karatilgan ko'plab ulmas g'oyalar, pandlar, ibratli fikrlar mavjud. Mazkur yodgorlikdagi ayrim qayd va ishoralar, nom va atamalar, "Bindaxshin"ning aloxida fasllari zardushtiylikning ilk kurtaklari paydo bo'la boshlagan davrlarda ham hozirgi Movarounnaxr va Xuroson xalqlari yashagan mintakalarda ma'naviyat, ta'lim va tarbiya ancha taraqqiy etganligini ko'rsatadi.

"Tarbiya,- deyilgan "Avesto"da ,- xayotning eng muxim (tayanchi) tirgagi bo'lib xisoblanishi lozim. Har bir yoshni shunday tarbiyalash zarurki, u avvalo yaxshi o'qishni va so'ngra esa yozishni o'rganish bilan eng yuksak pog'onaga ko'tarilsin".

Fitrat intizomlilikning ijtimoiy mohiyatini tariflab, o'zining "Oila yoki oila boshqarish tartiblari" asarida shunday deb yozadi: "har bir millatning saodati va izzati, albatta, shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga bog'liq. Tinchlik va totuvlik esa shu millat oilalarining intizomiga tayanadi. Qayerda oila munosabati kuchli intizomga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va muntazzam bo'ladi."

Oilaviy tarbiya ijtimoiy tarbiyaga nisbatan bolalarning ruhiy olamiga, hissiyoti va tuyg'ulariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi sharoitda oilalarda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayangan, sharqona axloqiy xususiyatlar aks etgan ma'naviy-axloqiy munosabatlar qaror topmoqda va oilalarda huquqiy, axloqiy va ruhiy asoslar takomillashib bormoqda. Uyda sog'lom axloqiy muhit, o'zaro muomala madaniyati,

axloqiy tamoyil chuqur ildiz otmasa, oilada bo'shliq, salbiy holatlarning qaror topishi muqarrardir[4]

«Farzandlarimizda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda ota - onalar oldida quyidagi vazifalar turadi: bola hayotining birinchi kunlaridanoq uning me'yorida o'sishi va rivojlanishi uchun sharoit yaratish;

bolalarni atrofdagilarga hurmat bilan munosabatda bo'lishga, ularning ishlari, qiziqishlari, manfaatlari bilan hisoblashishga o'rgatish; bolalarga jonkuyarlik, vazminlik, kamtarlik, umummanfaati bilan hisoblashish ko'nikmalarini tarkib toptirish;

bolalar nutq madaniyatini shakllantirish, ya'ni ularda odob bilan gaplashish, kattalarga sizlab, ismi - sharifini to'liq aytib murojaat qilishni, aniq diksiya bilan, muloyim va ortiqcha imo - ishorasiz so'zlashga o'rgatish;

bolada burch hissini vujudga keltirish»

Bu vazifani bajarishda farzandlaringizda quyidagi fazilatlarning shakllanishi muhim ma'naviy asos bo'ladi: xushmuomalalik; odoblilik; kamtarlik; ziyraklik; jonkuyarlik; dilkashlik; sabrlilik; mas'uliyatlilik; intizomlilik; tashabbuskorlik, xushxulqlik; mustaqillik; mehnatsevarlik; mehribonlik va shu kabilar.

Bunday fazilatlarni oilalarda farzandlarga singdirishga to'liq imkoniyat va sharoitar mavjud. Ular:

1) Donolar o'gitlaridan foydalanish. Buning uchun turli - tuman tarbiyaviy hikoyalar va hikmatli so'zlardan foydalanib farzandlarga tarbiyaviy ta'sir o'tkaziladi.

2) Tarbiyaviy masalalar tuzib, ularning yechimlari ichidan optimal variantlarni tanlash. Bunda asosiy g'oya oilada farzandlarda ma'naviy sifatlarini shakllantirish bo'lmog'i lozim.

3) Oilada farzandlardagi ma'naviy sifatlarini tarbiyalashda bolaga ruhiy ta'sir ko'rsatish metodlaridan foydalanish. Bunda bolalarni qo'pol munosabatlarga, ichkilikbozlikka, kashandalikka va shu kabi illatlarga nafrat ruhida tarbiyalashga oid pedagogik ta'sir usullaridan foydalanish kerak bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga beriladigan ta'lim-tarbiyaning maqsad va vazifalari «Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari»da berilgan.

Bu qayd qilinganlar bog'chadagi bolalarni jismoniy, aqliy va ma'naviy jihatdan rivojlantirishdan, ularning tug'ma layoqati, qiziqishi, ehtiyoji va imkoniyatlarini hisobga olgan holda, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida muntazam ta'lim olishga tayyorlashga imkoniyatlar, degan gap. Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi

tarbiyalanuvchilarning ma'naviy tarbiyasi asoslari boshlang'ich ta'limdagi o'quvchilarning ma'naviy tarbiyasini olib borishga mustahkam didaktik asos va pedagogik omil bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat yengilmas-kuch" Toshkent., "Ma'naviyat" 2008.
2. Abdurahimova D.A. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi asoslari (Xalq og'zaki ijodi materiallari asosida) Monografiya Toshkent-2016 yil
3. Koshifiy X.V. «Pandnoma». Toshkent, 1994 y, 66-b.
4. Норбошева, М. А. (2021). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИНГ ОИЛА ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИНИ ЎРГАНИШ. ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ, 4(6).
5. Gaynazarova, G. A., & Bahronovna, I. Z. (2023). MEDIASAVODXONLIKNING YOSH AVLOD MA'NAVİYATIGA TA'SIRI. *WORLD OF SCIENCE*, 6(11), 123-128.
6. Гайназарова, Г. А. (2023). ИНДИВИДУАЛ ТАЪЛИМ-ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШНИНГ МУҲИМ ВОСИТАСИ СИФАТИДА. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 8(1), 36-40.
7. Gaynazarova, G. A. (2023). CHARACTERISTICS OF CHILD VIOLENCE AND ITS NEGATIVE CONSEQUENCES. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 8(1), 32-35.
8. Гайназарова, Г. А. (2023). ИНДИВИДУАЛ ТАЪЛИМ-ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШНИНГ МУҲИМ ВОСИТАСИ СИФАТИДА. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 8(1), 36-40.
9. Gaynazarova, G. (2022). IJTIMOİY MOSLASHUV VA UNING PEDAGOGIK OMILLARI (QIZLAR MISOLIDA). *Science and innovation*, 1(B8), 2160-2164.
10. Gaynazarova, G. A. (2023). ОТА-ОНА ҚАРАМОГ 'ИДАН МАHRUM БО'ЛГАН БОЛАЛАР МА'NAVİYATIDA IJTIMOİY MUHITNING TA'SIRI. "GERMANY" *MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS*, 9(1).
11. Abdullayevna, G. G. (2023). IMPORTANCE OF PICTURES BASED ON FAIRY TALES IN SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. *Academia Science Repository*, 4(6), 289-292.
12. Gaynazarova, G. A., & Olimjonova, N. (2023). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOİY MOSLASHUV KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 8(1), 65-72.
13. Sobirovna, T. Z. (2023). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR IJTIMOİY-AXLOQIY TARBIYASIDA OILANING ROLI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 34(2), 30-32.
14. Sobirovna, T. Z. (2023). IJTIMOİY PEDAGOGNING OILA BILAN ISH YURITISHI SHAKLLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 34(2), 33-34.